

Mevlâna 30 Eylül 1207 yılında bugün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Horasan Ülkesinin Belh şehrinde doğmuştur.

Mevlâna'nın babası Belh Şehrini ileri gelenlerinden olup, sağlığında "Bilginlerin Sultanı" unvanını almış olan Hüseyin Hatibi oğlu Bahâeddin Veled'tir. Annesi ise Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur. Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled, bazı siyasi olaylar ve yaklaşmakta olan Moğol istilası nedeniyle Belh'den ayrılmak zorunda kalmıştır. Sultânü'l-Ulemâ 1212 veya 1213 yıllarında aile fertleri ve yakın dostları ile birlikte Belh'den ayrıldı. Mevlana dervişler Sultânü'l-Ulemâ'nın ilk durağı Nişâbur olmuştur. Nişâbur şehrinde tanınmış mutasavvıf Ferîdüddin Attar ile de karşılaştılar. Mevlâna burada küçük yaşına rağmen Ferîdüddin Attar'ın ilgisini çekmiş ve takdirlerini kazanmıştır. Sultânü'l-Ulemâ Nişâbur'dan Bağdat'a ve daha sonra Kûfe yolu ile Kâbe'ye hareket etti. Hac farızasını yerine getirdikten sonra, dönüşte Şam'a uğradı. Şam'dan sonra Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde yolu ile Lârende'ye (Karaman) geldiler. Karaman'da Subaşı Emir Mûsâ'nın yaptırdıkları medreseye yerleştiler.

1222 yılında Karaman'a gelen Sultânü'l-Ulemâ ve ailesi burada 7 yıl kaldılar. Mevlâna 1225 yılında Şerafettin Lala'nın kızı Gevher Hatun ile Karaman'da evlendi. Bu evlilikten Mevlâna'nın Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi adlı iki oğlu oldu. Yıllar sonra Gevher Hatun'u kaybeden Mevlâna bir çocuklu dul olan Kerrâ Hatun ile ikinci evliliğini yaptı. Mevlâna'nın bu evlilikten de Muzaffereddin ve Emir Âlim Çelebi adlı iki oğlu ile Melike Hatun adlı bir kızı dünyaya geldi. Bu yıllarda Anadolu'nun büyük bir kısmı Selçuklu Devleti'nin egemenliği altında idi. Konya'da bu devletin baş şehri idi. Konya sanat eserleri ile donatılmış, ilim adamları ve sanatkârlarla dolup taşmıştı. Kısaca Selçuklu Devleti en parlak devrini yaşıyordu ve Devletin hükümdarı Alâeddin Keykubad idi. Alâeddin Keykubad Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled'i Karaman'dan Konya'ya davet etti ve Konya'ya yerleşmesini istedi. Bahaeddin Veled Sultanın davetini kabul etti ve Konya'ya 3 Mayıs 1228 yılında ailesi ve dostları ile geldiler. Sultan Alâeddin kendilerini Mevlana Celalettin Rumi muhteşem bir törenle karşıladı ve Altunapa (İplikçi) Medresesi'ni ikametlerine tahsis ettiler. Sultânü'l-Ulemâ 12 Ocak 1231 yılında Konya'da vefat etti. Mezar yeri olarak, Selçuklu Sarayının Gül Bahçesi seçildi. Halen müze olarak kullanılan Mevlâna Dergâhındaki bugünkü yerine defnolundu.

Sultânü'l-Ulemâ ölünce, talebeleri ve müritleri bu defa Mevlâna'nın çevresinde toplandılar. Mevlâna'yı babasının tek varisi olarak gördüler. Gerçekten de Mevlâna büyük bir ilim ve din bilgini olmuş, İplikçi Medresesi'nde vaazlar veriyordu. Vaazları kendisini dinlemeye gelenlerle dolup taşıyordu. Mevlâna 15 Kasım 1244 yılında Şems-i Tebrizî ile karşılaştı. Mevlâna Şems'te "mutlak kemâlin varlığını" cemalinde de "Tanrı nurlarını" görmüştü. Ancak beraberlikleri uzun sürmedi. Şems aniden öldü. Mevlâna Şems'in ölümünden sonra uzun yıllar inzivaya çekildi. Daha sonraki yıllarda Selâhaddin Zerkûbî ve Hüsameddin Çelebi, Şems-i Tebrizî'nin yerini doldurmaya çalıştılar. Yaşamını "Hamdım, piştım, yandım" sözleri ile özetleyen Mevlâna 17 Aralık 1273 Pazar günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Mevlâna'nın cenaze namazını Mevlâna'nın vasiyeti üzerine Sadreddin Konevî kıldıracaktı. Ancak Sadreddin Konevî çok sevdiği Mevlâna'yı kaybetmeye dayanamayıp cenazede bayıldı. Bunun üzerine, Mevlâna'nın cenaze namazını Kadı Sıraceddin kıldırdı. Mevlâna ölüm gününü yeniden doğuş günü olarak kabul ediyordu. O öldüğü zaman sevdiğine yani Allah'ına kavuşacaktı. Onun için Mevlâna ölüm gününe düğün günü veya gelin gecesini manasına gelen "Şeb-i Arûs" diyordu ve dostlarına ölümünün ardından ah-ah, vah-vah edip ağlamayın diyerek vasiyet ediyordu.

Hz. Mevlânâ'nın Vasiyeti:

Size, gizlide ve açıkta Allah'tan korkmayı, az yemeyi, az uyumayı, az konuşmayı, isyan ve günahları terk etmeyi, oruç tutmayı, namaza devam etmeyi, sürekli olarak şehveti terk etmeyi, bütün yaratıklardan gelen cefaya tahammüllü olmayı, aptal ve cahillerle oturmamayı, güzel davranışlı ve olgun kişilerle birlikte bulunmayı vasiyet ediyorum. İnsanların en hayırlısı, insanlara yararı olandır. Sözün en hayırlısı, az ve anlaşılır olanıdır.

"Ölümümüzden sonra mezarımızı yerde aramayınız!

Bizim mezarımız ariflerin gönüllerindedir"

ESERLERİ

MESNEVİ

Mesnevi, klâsik doğu edebiyatında, bir şiir tarzının adıdır. Sözlük anlamıyla "ikişer, ikişerlik" demektir. Edebiyatta aynı vezinde ve her beyti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli nazım şekillerine Mesnevi adı verilmiştir. Her beytin aynı vezinde fakat ayrı ayrı kafiyeli olması nedeniyle Mesnevi'de büyük bir yazma kolaylığı vardır. Bu nedenle uzun sürecek konular veya hikâyeler şiir yoluyla söylenilecekse, kafiye kolaylığı nedeniyle mesnevi tarzı seçilir. Bu suretle şiir, beyit beyit sürüp gider. Mesnevi her ne kadar klâsik doğu şiirinin bir şiir tarzı ise de "Mesnevi" denildiği zaman akla Mevlâna'nın Mesnevi'si gelir. Mevlâna Mesnevi'yi Çelebi Hüsameddin'in isteği üzerine yazmıştır. Kâtibi Hüsameddin Çelebi'nin söylediğine göre Mevlana, Mesnevi beyitlerini Meram'da gezerken, otururken, yürürken hatta semâ ederken söylemiş, Çelebi Hüsameddin de yazarmış. Mesnevi'nin dili Farsçadır. Halen Mevlâna Müzesi'nde teşhirde bulunan 1278 tarihli, elde bulunan en eski Mesnevi nüshasına göre, beyit sayısı 25618 dir. Mesnevi'nin vezni: Fâ i lâ tün- Fâ i lâ tün - Fâ i lün'dür. Mevlâna 6 büyük cilt olan Mesnevi'sinde, tasavvufî fikir ve düşüncelerini, birbirine ulanmış hikâyeler halinde anlatmaktadır.

DİVAN-IKEBİR

Divân, şairlerin şiirlerini topladıkları deftere denir. Divân-ı Kebir "Büyük Defter" veya "Büyük Divân" manasına gelir. Mevlâna'nın çeşitli konularda söylediği şiirlerin tamamı bu divandadır. Divân-ı Kebir'in dili de Farsça olmakla beraber, Divân-ı Kebir içinde az sayıda Arapça, Türkçe ve Rumca şiir de yer almaktadır. Divân-ı Kebir 21 küçük divân (Bahir) ile Rubâi Divânı'nın bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Divân-ı Kebir'in beyit adedi 40.000 i aşmaktadır. Mevlâna, Divân-ı Kebir'deki bazı şiirlerini Şems Mahlası ile yazdığı için bu divâna, Divân-ı Şems de denilmektedir. Divânda yer alan şiirler vezin ve kafiyeler göz önüne alınarak düzenlenmiştir.

MEKTUBAT

Mevlâna'nın başta Selçuklu Hükümdarlarına ve devrin ileri gelenlerine nasihat için, kendisinden sorulan ve halli istenilen dini ve ilmi konularda ise açıklayıcı bilgiler vermek için yazdığı 147 adet mektuptur. Mevlâna bu mektuplarında, edebî mektup yazma kaidelerine uymamış, aynen konuştuğu gibi yazmıştır. Mektuplarında "kulunuz, bendeniz" gibi kelimelere hiç yer vermemiştir. Hitaplarında mevki ve memuriyet adları müstesna, mektup yazdığı kişinin aklına, inancına ve yaptığı iyi işlere göre kendisine hangi hitap tarzı yakışıyorsa o sözlerle ve o vasıflarla hitap etmiştir.

Fİ Hİ MA FİH

Fîhi Mâ Fih "Onun içindeki içindedir" manasına gelmektedir. Bu eser Mevlâna'nın çeşitli meclislerde yaptığı sohbetlerin, oğlu Sultan Veled tarafından toplanması ile meydana gelmiştir. 61 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden bir kısmı, Selçuklu Veziri Süleyman Pervane'ye hitaben kaleme alınmıştır. Eserde bazı siyasi olaylara da temas edilmesi yönünden, bu eser aynı zamanda tarihi bir kaynak olarak da kabul edilmektedir. Eserde cennet ve cehennem, dünya ve âhiret, mürşit ve mürîd, aşk ve semâ gibi konular işlenmiştir.

MECÂLİS-İSEB´A

(Yedi Meclis) Mecâlis-i Seb´a, adından da anlaşılacağı üzere Mevlâna'nın Yedi Meclisi'nin, Yedi Vaazı'nın not edilmesinden meydana gelmiştir. Mevlâna'nın vaazları, Çelebi Hüsameddin veya oğlu Sultan Veled tarafından not edilmiş, ancak özüne dokunulmamak kaydı ile eklentiler yapılmıştır. Eserin düzenlenmesi yapıldıktan sonra Mevlâna'nın tashihinden geçmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Şiiri amaç değil, fikirlerini söylemede bir araç olarak kabul eden Mevlâna, yedi meclisinde şerh ettiği Hadis´lerin konuları bakımından tasnifi şöyledir :

1. Doğru yoldan ayrılmış toplumların hangi yolla kurtulacağı.
2. Suçtan kurtuluş. Akıl yolu ile gafletten uyanış.
3. İnanç'taki kudret.
4. Tövbe edip doğru yolu bulanlar Allah'ın sevgili kulları olurlar.
5. Bilginin değeri.
6. Gaflete dalış.
7. Aklın önemi.

Bu Yedi Meclis´ de, asıl şerh edilen hadislerle beraber, 41 Hadis daha geçmektedir. Mevlâna tarafından seçilen her Hadis içtimaidir. Mevlâna yedi meclisinde her bölüme "Hamd ü sena" ve "Münacaat" ile başlamakta, açıklanacak konuları ve tasavvufî görüşlerini hikâye ve şiirlerle cazip hale getirmektedir. Bu yol Mesnevî'nin yazılışında da aynen kullanılmıştır.

SÖZLERİ

Gel, gel, ne olursan ol yine gel,
İster kâfir, ister mecusi, ister puta tapan ol yine gel,
Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir,
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel...

Ben yaşadıkça Kur'an'ın bendesiyim
Ben Hz. Muhammed'in ayağının tozuyum
Biri benden bundan başkasını naklederse
Ondan da bizarım, o sözden de bizarım, şikâyetçiyim...

Ölümümüzden sonra mezarımızı yerde aramayınız
Bizim mezarımız ariflerin gönüllerindedir...

Güneş olmak ve altın ışıklar halinde
Ummanlara ve çöllere saçılmak isterdim
Gece esen ve suçsuzların ahına karışan
Yüz rüzgarı olmak isterdim....

Aklın varsa bir başka akılla dost ol da, işlerini danışarak yap...

Şu toprağa sevgiden başka bir tohum ekmeyiz
Şu tertemiz tarlaya başka bir tohum ekmeyiz biz...

Hayatı sen aldıktan sonra ölmek, şeker gibi tatlı şeydir
Seninle olduktan sonra ölüm, tatlı candan daha tatlıdır...

Biz güzeliz, sen de güzelleş, beze kendini
Bizim huyumuzla huylan, bize alış başkalarına değil...

Bir katre olma, kendini deniz haline getir
Mademki denizi özölüyor sun, katreliğı yok et gitsin Beri gel, beri!
Daha da beri! Niceye şu yol vuruculuk?
Mademki sen bensin, ben de senim, niceye şu senlik benlik...

Ya olduğun gibi görün, ya görüdüğün gibi ol...